

KARINA SAINS BORGO

NOĆ U KARAKASU

Prevela sa španskog
Gordana Mihajlović

■ Laguna ■

Naslov originala

Karina Sainz Borgo

LA HIJA DE LA ESPAÑOLA

Copyright © Karina Sainz Borgo, 2019

Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Ženama i muškarcima pre mene.
I onima koji će doći.*

*Jer sve priče o moru su političke a mi smo
parčad nečega što traži zemlju.*

Oh, ništa te ne sme zastrašiti, pesniče,
Ni vetar u žicama. [...]
Glavu gore
Ali neka to što pišeš
Ima smisla.

JOLANDA PANTIN, „Karlična kost“

Zaveštali su mi hrabrost. Ali nisam bio hrabar.
HORHE LUIS BORHES, „Kajanje“

I ja sam, kao i ti, odgojen u izgnanstvu.
SOFOKLE

1

Sahranili smo moju majku s njenim stvarima: plavom haljinom, crnim cipelama s niskim đonom i multifokalnim naočarima. Nismo mogli da se oprostimo drugačije. Nismo mogli da izbrišemo te komade odeće iz njenog izgleda. Delovalo bi kao da je vraćamo u zemlju nepotpunu. Položili smo u raku sve, jer nam posle njene smrti nije ostalo ništa više. Čak više nismo imale ni jedna drugu. Tog dana nas je ophrvao umor. Nju u drvenom sanduku; mene u stolici bez naslona za ruke u oronuloj kapeli, jedinoj raspoloživoj od pet-šest gde sam se raspitivala s namerom da priredim bdenje* i koju sam mogla da zakupim samo na tri sata. U gradu je postojalo manje pogrebnih preduzeća nego peći za kremiranje. Ljudi su ulazili i izlazili iz njih kao vekne hleba koga je manjkalo na rafovima i pljuštali u našem pamćenju podsećajući na glad.

O tom danu još uvek govorim u množini iz navike, zato što nas je lepak godina spojio nalik na delove mača

* Odnosi se na običaj bdenja pored mrtvaca, čuvanje mrtvaca tokom noći. (Prim. prev.)

kojim ćemo braniti jedna drugu. Dok sam sastavljala natpis za grob, spoznala sam da prva smrt nastupa u jeziku, u postupku da nekoga istrgnemo iz sadašnjeg vremena i zasadimo u prošlosti. Da ga pretvorimo u svršenu radnju. U nešto što je otpočelo i okončalo se u jednom izumrlom vremenu. Nešto što je bilo i više neće biti. Istina je glasila ovako: moja majka će postojati jedino glagolski promjenjena na drugačiji način. Sahranjujući nju, stavljala sam tačku na svoje detinjstvo ćerke bez dece. U gradu u samrtnom ropcu, mi smo izgubile sve, pa i reči u sadašnjem vremenu.

Na majčino bdenje došlo je šestoro ljudi. Ana je stigla prva. Došla je vukući noge, a Hulio, njen muž, držao ju je podruku. Činilo se da je prošla kroz mračni tunel što izlazi u svet u kome smo nastanjeni mi ostali. Pre više meseci započela je terapiju benzodiazepinom. Dejstvo je počelo da čili. Jedva je imala dovoljno pilula za celu dnevnu dozu. Kao i hleba, alprazolama je manjkalo i malodušnost se probijala napolje s istom onom snagom beznada ljudi koji gledaju kako nestaje sve što im je potrebno: drugi ljudi, mesta, prijatelji, uspomene, hrana, staloženost, mir, zdrav razum. „Izgubiti“ je postao glagol izjednačavanja koji su Sinovi revolucije upotrebljavali protiv nas.

Ana i ja smo se upoznale na Filološkom fakultetu. Onda nam je bila zajednička podudarnost naših vlastitih paklova. Ovoga puta takođe. Kad mi je majka primljena na odeljenje palijativne nege,* Sinovi revolucije su uhapsili Santjaga, Aninog brata. Tog dana su strpali u zatvor više desetina studenata. Leđa su im bila izranjavljena kuršumima, pretučeni su na nekom uglu dveju ulica ili povređeni

* Odeljenje namenjeno teškim bolesnicima koji se nalaze u odmakloj fazi neizlečive bolesti. (Prim. prev.)

pušćanom cevi. Santjago je odveden u Grob, kombinaciju sve troje, vremenski doziranu.

Proveo je više od mesec dana u tom zatvoru iskopanom pet spratova ispod površine zemlje. Tu nisu postojali zvuci i prozori, kao ni prirodno svetlo ili strujanje vazduha. Čulo se jedino kad prođe voz podzemne železnice i šine zatandrču iznad glava. Santjago je bio u jednoj od sedam ćelija postavljenih jedna iza druge, tako da nije mogao da vidi i da zna ko je još zatvoren pored njega. Svaka samica je bila duga tri metra a široka dva. Pod i zidovi su bili beli. Kao i kreveti i rešetke kroz koje im je proturan poslužavnik sa hranom. Nikad im nisu davali escajg: ako su hteli da jedu, morali su jesti rukama.

Ana je pre više sedmica prestala da dobija vesti o Santjagu. Nije više primala ni telefonski poziv za koji su nedeljno plaćali određeni iznos novca; a ni upropašćenu veru u život koja joj je stizala u vidu fotografija, s uvek različitog broja telefona.

Ne znamo da li je živ ili mrtav. „Ne znamo ništa o njemu“, poverio mi je Hulio veoma tiho, odmičući se od stolice na kojoj je Ana trideset minuta zurila u svoja stopala. Za sve to vreme digla je pogled da bi postavila tri pitanja.

– U koliko sati će biti sahranjena Adelaida?

– U pola tri.

– Aha – promrsi ona. – Gde?

– Na groblju Gvairita, u starom delu grada. Mama je odavno kupila grobno mesto. Lep je pogled.

– Aha... – Kao da je uložila dodatni napor, kao da je za nju predstavljalo titanski zadatak da izgovori te reči.

– Hoćeš li danas da ostaneš s nama, dok ne prođe najgore?

– Sutra ću u cik zore otputovati u Okumare da vidim tetke i da im ostavim nekoliko stvari – slagala sam. – Ali hvala ti. Ni tebi ne cvetaju ruže.

– Aha. – Poljubila me je u obraz i otišla. Kome je do sedenja na bdenju pored tuđeg mrtvaca kad podozreva da i on ima svoga?

Pojavile su se dve penzionisane učiteljice s kojima se majka još čula i viđala: Marija Hesus i Florensija. Izjavile su saučešće i otišle takođe brzo, svesne da ništa što bi mogle kazati neće poništiti smrt žene premlade da bi otišla s ovoga sveta. Izašle su odatle žustrim korakom, kao da se trude da izmaknu smrti pre nego što dođe i po njih. U pogrebno preduzeće nije stigao ni jedan jedini venac cveća izuzev mog. Aranžman od belih karanfila jedva je prekrivao gornju polovinu kovčega.

Dve majčine sestre, moje tetke Amelija i Klara, nisu došle. Bile su bliznakinje. Jedna je bila debela, a druga tanka kao prut. Jedna je neprestano jela, a druga je doručkovala šoljicu crnog pasulja uvlačeći dimove iz smotane cigarete. Živele su u Okumare de la Kosti, selu u državi Aragvi, u blizini zaliva Kata i Ćoronija. Tamo gde plava voda zapljuskuje beli pesak i koju od Karakasa dele neprohodni putevi što se raspadaju.

S osamdeset godina tetke Amelija i Klara su u najboljem slučaju putovale u Karakas jednom u celom svom životu. Nisu napustile tu selendru ni da bi došle na svečanost dodele diplome mojoj mami, prvoj u porodici Falkon koja je završila fakultet. Izgledala je prekrasno na fotografijama, dok je stajala u amfiteatru Centralnog univerziteta Venecuele: veoma našminkane oči, povescmo kose spljoštene ispod diplomatske kape, držeći diplomu

u ukočenim šakama i s nekako usamljenim osmehom, kao u ljutite žene. Mama je čuvala tu fotografiju zajedno s indeksom svršene studentkinje Pedagoške akademije i oglasom koji su tetke dale u *Aragvenju*, regionalnim novinama, kako bi ceo svet saznao da Falkonove sad imaju stručnjaka u porodici.

Tetke smo retko vidale. Jednom ili dvaput godišnje. Putovale smo u selo u julu i avgustu, ponekad za Poklade ili za uskršnje praznike. Pomagale smo im oko poslova u pansionu i uz to doprinosile da se olakša finansijski teret. Majka im je ostavljala nešto novca i uzgred ih zadirkivala: jednoj je govorila da prestane da jede, a drugoj da jede. One su nas gostile doručcima od kojih je meni pripadala muka: mesom nadevenim slaninom, čvarcima, paradajzom, avokadom i gvarapom, napitkom sa cimetom i smeđim šećerom koji su procedivale kroz platnenu čarapu i proganjale me s njime po celoj kući. Od tog pića sam se ne jednom onesvestila, a one su me vraćale k svesti kukajući kao mesne matrone.

– Adelaida, ženo, kad bi mama videla ovu devojčicu, svu mršuljavu i kržljivu, dala bi joj tri arepe* namazane mašću – govorila je tetka Amelija, ona debela. – Šta radiš ovom detetu? Liči na čačalicu. Sačekaj ovde, dete moje. Sad ću ja... Ne mrdaj odatle, curice!

– Amelija, pusti devojčicu na miru; to što si ti sve vreme gladna, ne znači da su i ostali – odvrćala je tetka Klara iz dvorišta motreći na stabla manga i pušeci cigaretu.

– Ženo, šta radiš tamo? Uđi, sad ćemo ručati.

* Lepinja od kukuruznog testa ili instant brašna, karakteristična za Venecuelu i Kolumbiju. (Prim. prev.)

– Sačekaj, pazim da oni bezobraznici sa susednog placa ne dođu da otresu prutom plodove manga. Pre neki dan su odneli tri kese.

– Evo; pojedi samo jednu ako hoćeš, ali ima još tri – reče tetka Amelija vraćajući se iz kuhinje s tanjirom na koji je stavila dve zemičke napunjene seckanim prženim prasećim mesom. – Zdravlje na usta ulazi. Jedi, jedi, dete moje, ohladiće se!

Pošto bi oprale sudove, sele bi sve tri u dvorištu da igraju tombolu dok ne popusti najezda oblaka komaraca koji su se pojavljivali tačno u šest posle podne a mi ih terale dimom što ga je ispuštala sasušena šikara u dodiru s vatrom. Zapalile bismo lomaču i stale zajedno da gledamo kako gori na ugaslom suncu toga dana. Onda bi se jedna od njih dve, neki put Klara a drugi put Amelija, promeškolljila u fotelji od rogozine i gundajući izgovorila čarobnu reč: „Pokojnik“.

Tako su nazivale mog oca, studenta građevine kome su planovi za svadbu ishlapili iz glave čim mu je majka rekla da čeka bebu. Sudeći po jarosti koja je izbijala iz mojih tetaka, svako bi rekao da je izneverio i njih. Sećale su ga se mnogo više nego majka, koju nikad nisam čula da je izgovorila njegovo ime. Jer o mom tati se nikad ništa više nije saznalo. Bar mi je ona tako ispričala. Učinilo mi se kao više nego razumno objašnjenje da ne bih žalila što nije s nama. Ako on nikad nije hteo da čuje za nas, zašto bismo očekivale neki znak od njega.

Nikad nisam doživljavala našu porodicu kao veliku. Porodica smo bile majka i ja. Naše porodično stablo počinjalo je i završavalo se s nama. Zajedno smo tvorile stabiljiku trske, nekakvu aloe veru od onih što rastu posvuda.

Bile smo niske i tvrde, maltene žilave, možda da nas ne bi bolelo ako nam išćupaju komad ili čak ceo koren. Bile smo stvorene da opstanemo. Naš svet je stajao na ravnoteži koju smo obe održavale. Sve drugo je bilo nešto izuzetno, pridodato, i zato se bez toga moglo: nismo očekivale nikoga, bile smo dovoljne jedna drugoj.

2

Rušenje. Taj osećaj sam imala okrećući telefonski broj pansiona sestara Falkon na dan bdenja pored moje majke. Javile su se tek posle nekog vremena. Dve žene slabog zdravlja u toj kućerini teško su prelazile rastojanje od dvorišta do dnevne sobe, gde su još držale mali telefon-automat koji više niko nije koristio, ali su se s njega još mogli pozivati brojevi i primati pozivi. Tetke su vodile pansion od pre trideset godina. Za sve to vreme nisu promenile nijednu sliku. Takve su bile one, neverovatne, poput apamatea* naslikanih na prašnjavim tkaninama koji su ukrašavali zidove prekrivene masnoćom i zemljom.

Posle više pokušaja, napokon su podigle slušalicu. Primile su vest o smrti moje majke u turobnom raspoloženju, progovarajući jedva pokoju reč. Obe su se javile na telefon. Najpre Klara, mršava, a zatim Amelija, debela. Naredile su mi da odložim sahranu, bar za vreme potrebno da kupe kartu za naredni autobus iz Okumarea do Karakasa. Od

* Vrsta tropskog drveta. (Prim. prev.)

grada su ih razdvajala tri sata vožnje putem punim džombi i kriminalaca. Takvi bi ih uslovi, uz starost i bolesti – jedna je imala šećernu bolest a druga zapaljenje zglobova – upropastili. To mi se učinilo kao dovoljno dobar razlog da ih odvratim od putovanja. Oprostila sam se obećavši da ću doći da ih vidim – slagala sam – i da ćemo zajedno održati devetnicu* u seoskoj kapeli. Pristale su preko volje. Spustila sam slušalicu s pouzdanjem: svet kakav je meni bio znan se urušavao.

Gotovo na izmaku prepodneva dve susetke iz zgrade su prišle da mi izjave saučešće i da me uzgred obaspu čitavim repertoarom utešnih reči. Nešto beskorisno koliko i bacati hleb golubovima. Mariji, bolničarki sa šestog sprata, naspelo je da priča o večnom životu. Gloriju, iz penthausa, kao da je više zanimalo šta će biti sa mnom sad kad sam ostala „sama“. Jer, dabome, taj stan je preveliki za ženu bez dece. Jer, dabome, kako stvari stoje, svakako mi je palo na pamet da iznajmim bar jednu sobu. Jer one se danas plaćaju u dolarima, ako imaš sreće da poznaješ nekoga. Pristojan svet dobro plaća. Jer ima mnogo bandita, rekla je Glorija. A pošto samoća nije dobra a ti si sad sama, dobro će ti doći da imaš nekoga u blizini, bar ako iskrsne neki hitan slučaj, je li? Ti verovatno imaš poznanike kojima ćeš iznajmiti sobu, zar ne, devojko? A ako nemam, dabome, izjavila je da ima daleku rođaku koja odavno pokušava da se doseli u grad. Kakva sjajna šansa, zar ne? Ona da se doseli kod tebe i ti tako da zaradiš dodatni novac. Pa zar

* Špan.: *novenario*, kod katolika period od devet uzastopnih dana tugovanja, žalosti za pokojnikom. (Prim. prev.)

to nije fenomenalna ideja, odvalila je pred zatvorenim mrtvačkim kovčegom moje nedavno umrle majke. Jer, daleko bilo, pored ovolike inflacije treba platiti lekare, i sahranu, i grobno mesto. Jer sve ovo te je zacelo papreno koštalo, zar ne? Sigurno si nešto uštedela, ali tetke su ti veoma stare i žive vrlo daleko, pa će ti biti potreban dodatni prihod. Zato ću te dovesti u vezu s mojom rođakom, da joj izdaš tu sobu.

Glorija ni na časak nije prestajala da priča o novcu. Nešto u njenim pacovskim okicama uporno je pokušavalo da otkrije kakvu korist bi ona mogla da izvuče iz moje situacije ili bar da shvati kako da poboljša svoje prilike nauštrb mojih. Tada smo svi tako živeli: zavirujući šta ima u tuđem zembilju i njušeći da li komšija nosi nešto čega nema dovoljno u prodavnicama da bi se raspitali gde to da nabavimo. Svi smo postali sumnjičavi i uhodili smo jedni druge, zaodenedući uzajamno pomaganje u grabljenje plena.

Otišle su posle dva sata, pošto se jednoj smučilo da sluša šta druga brblja, a druga se umorila što ne može da sazna šta će biti s mojom imovinom sad kad moje majke više nema.

Život se izrodio u to da izađete u lov i vratite se živi. Iz toga su se sastojale naše najosnovnije radnje, čak i sahranjivanje naših mrtvih.

- Najam kapele će vas koštati pet hiljada čvrstih bolivara.
- Hoćete da kažete pet miliona nekadašnjih bolivara.
- Jeste, tako je. – Službenik pogrebnog preduzeća namestio je glasić da zvuči umilnije. – Pošto ste doneli potvrdu o smrti, izaći će jeftinije. Inače bi koštalo sedam hiljada čvrstih bolivara, zbog izdavanja dokumenta.
- Sedam miliona nekadašnjih bolivara, zar ne?

- Jeste, tako je.
- Aha.
- Hoćete li vi da iznajmite pogrebne usluge ili nećete?
- odvali on pomalo ozlojeđeno.
- Da li vam se čini da sam u prilici da biram?
- To valjda vi znate.

Platiti bdenje bilo je još teže nego izmiriti troškove posljednjih dana majčinog boravka na klinici. Bankarski sistem je bio čista fantastika. U pogrebnom preduzeću nisu imali terminal za platne kartice, niti su prihvatili prenos novca s jednog na drugi račun, a ja nisam imala dovoljno gotovine da isplatim celu sumu koju su tražili od mene, nešto kao dve hiljade mojih plata. I da sam imala te pare, opet ih ne bi primili. Tih dana niko nije hteo novčanice. Bile su bezvredni papiri. Trebalo je raspolagati velikim svežnjevima da bi se išta kupilo, od boce kisele vode – ako se mogla naći u radnjama – do pakovanja žvaka, koje se tih dana moglo nabaviti, ponekad, po deset-jedanaest puta višoj ceni od prvobitne. Novac se pretvorio u urbanističku meru. Bile su potrebne dve kule novčanica od sto bolivara da biste kupili flašu ulja, kad ga je bilo; ponekad tri kule za četvrt kila sira. Bezvredni neboderi; to je bila državna valuta: izmišljotina. Za svega dva-tri meseca dogodilo se suprotno: novac je nestao. Tada više nismo imali ništa što bismo dali za ono malo što se moglo nabaviti.

Opredelila sam se za najjednostavnije rešenje: iz novčanika sam izvukla poslednju novčanicu od pedeset evra koje sam pre više meseci kupila na crnoj berzi i pružila je upravniku pogrebnog preduzeća, a on se ustremio na nju sa zaprepašćenjem u očima. Verovatno će je razmeniti

za dvadeset puta više od zvaničnog kursa, ili čak za trideset puta, u odnosu na to koliko sam platila ja. Pedeset evra, četvrtina moje preostale ušteđevine, koju sam držala umotanu u pocepane gaćice nastojeći da zavaram trag ako neko upadne u stan da nas pokrade. Honorarni rad za jednu meksičku izdavačku kuću sa sedištem u Španiji – plaćali su mi u devizama – i odocnele isplate korigovanih rukopisa omogućavali su majci i meni da sastavljamo kraj s krajem. Međutim, poslednje nedelje su nas satrle. Na klinici su nam naplaćivali sve što nisu imali i što smo morale da kupujemo na crnoj berzi tri-četiri puta skuplje od početne cene: od špriceva i kesa sa infuzijom do gaze i vate koje mi je jedan bolničar nalik na kasapina davao pošto bi zatražio vrtoglavo visoku sumu novca, gotovo uvek veću nego što smo se prethodno dogovorili.

Sve je nestajalo gotovo istom brzinom kojom je majka gubila život ležeći u krevetu s posteljinom koju sam morala svakog dana da donosim opranu od kuće, a ti čaršavi kao da su se topili od telesnih tečnosti iz sobe u kojoj je bilo smešteno još troje bolesnika. Svaka bolnica u gradu imala je listu čekanja da bi se zauzelo mesto. Ljudi su se razbolevali i umirali podjednako brzo kao što su gubili zdrav razum. Nikad mi nije palo na pamet da ću smestiti majku u državnu bolnicu; to bi bilo isto kao da je odvedem da umre naslonjena na zid u hodniku među kriminalcima izrešetanim mecima. Život, novac, snaga isticali su iz nas. Čak je i dan bio kraći. Naći se napolju u šest po podne predstavljalo je glup način da stavite život na kocku. Svašta nas je moglo ubiti: pucanj, otmica, krađa. Isključenja struje su trajala satima i spajala zalaske sunca s neprestanim mrakom.

U dva po podne u kapeli su se pojavili službenici pogrebnog preduzeća. Dvojica likova u tamnim odelima od proste tkanine. Te ljudeškare su izvukle mrtvački kovčeg i nemarno ga ubacile u ford zefir pretvoren u pogrebna kola. Sama sam uzela venac cveća i položila ga na les da bi jasno stavila do znanja da je to moja majka, a ne tacna s mortadelom. Na mestu na kome se smrt izjednačavala s gubicima kakvi nastaju kad hara kuga, leš Adelaide Falkon, moje majke, bio je upravo to: hladni mesni narezak, beživotno telo nagomilano pored mnogih drugih. Ti ljudi su postupali s njom kao i sa ostalima: bez sažaljenja.

Sela sam na suvozačko sedište i pogledala vozača iskosu. Kosa mu je bila seda a koža ispucala kao kod crnaca kad stare. „Na koje groblje idemo? Na Gvairitu?“ Potvrdila sam. Nismo razmenili ni reč više. Pustila sam da me uljuljkuje topao gradski vetar, kiselo-slatkastim mirisom pomorandžine kore koja truli na suncu u kesi s đubretom. Trebalo nam je dvostruko više vremena nego obično da prođemo auto-putem, istim onim koji je od pre pedeset godina opsluživao grad čiji broj stanovnika se utrostručio u odnosu na onaj za koji je isprva bio projektovan.

Zefir nije imao amortizere i put prepun džombi se pretvorio u novi hod po mukama. Majčin kovčeg se tumbao u kabini bez kaiševa koji bi ga pričvrstili. Dok sam u retrovizoru gledala sanduk od furnira – nisam mogla da platim drveni – razmišljala sam koliko bih volela da mami priredim dostojanstven pogreb. I ona je mislila isto tako, često. Želela je da mi pruži sve najbolje: najljupkiju kutiju za ručak, nalik na one ružičaste sa zlatnim paspulima što su ih devojčice menjale svakog oktobra, a ne onu plastičnu radničkoplavu koju je detaljno čistila svakog septembra:

veću kuću, s vrtom, na istoku grada, a ne stan mali kao kavez za ptice na zapadu. Nikad nisam preispitivala nešto što je poteklo od mame, pošto sam znala koliko se mučila da mi to priušti. Koliko privatnih časova je morala da održi da bi platila moje školovanje u privatnoj školi ili moje rođendane s kolačima, želeom i bezalkoholnim pićima služanim u plastičnim čašama. Nikad to nije izgovorila. Nije bilo potrebe da objašnjava odakle novac za izdržavanje kuće, jer sam ja to gledala iz dana u dan.

Majka je davala časove utorkom, sredom i četvrtkom, svake sedmice. Tokom raspusta, ti časovi su se pretvarali u svakodnevne seanse za učenike koji su morali da polažu popravni u septembru da ne bi pali godinu. U petnaest do četiri mama je sklanjala stolnjak od debelog platna s trpezarijskog stola. Stavljala je grafitne olovke, zarezrač, više belih listova hartije, tanjir s keksom marija i bokal vode s dve staklene čaše. Videla sam, kroz kuću je prošao buljuk dece. Svi su imali isti onaj malokrvni izraz lica, budući da su im nedostajali živost i zanimanje za nešto. Debeli dečaci i devojčice, neuhranjeni zbog tona pojedene čokolade i televizije kojima su ispunjavali popodneva u gradu što je postepeno ostao bez parkova gde bi se igrali. Odrasla sam na mestu prepunom zarđalih metalnih ljuljaški i tobogana na koje se niko nije peo iz straha od razbojništva, za koje se onomad ni u snu nije pomišljalo da će dostići razmere kakve je poprimilo s godinama.

Ona je svojim učenicima ukratko izlagala osnovnu lekciju: subjekat i predikat, zatim direktni i indirektni objekti i priloške odredbe. Oni nikako nisu mogli da pogode šta je šta, i to im je polazilo za rukom tek posle brojnih pokušaja, a ponekad ni tako. Toličke godine je moja majka

ispravljalala ispitne odgovore napisane grafitnom olovkom, pripremala prepodnevne časove i proveravala domaće zadatke svojih popodnevniha đaka da je izgubila vid. Na koncu svojih dana, gotovo da nije bila u stanju da skine one debele naočare s okvirom od acetata boje ćilibara. Nije mogla ništa bez njih. Iako je sve sporije i teže čitala novine svakog dana, nikad nije prestala da ih nosi. To joj je ličilo na kulturno ponašanje.

Adelaida Falkon, moja mama, bila je obrazovana žena. Naša kućna biblioteka sastojala se od knjiga iz Kruga čitalaca, zbirke svetskih i savremenih klasika, s tvrdim koricama bledih boja koje sam čitala bezbroj puta dok sam studirala književnost i naposljetku sam ih doživljavala kao svoje. Te knjige su me silno općinjavale, više nego nove ružičaste kutije za ručak što su ih moje školske drugarice donosile svakog oktobra.

3

Kad smo stigli na groblje, već je bila iskopana jama s dve rake. Jedna za nju, druga za mene. Majka je kupila grobno mesto pre više godina. Gledajući tu glinastu rupu, pomislila sam na rečenicu Huana Gabrijela Vaskesa pročitano u jednoj šljafni teksta koji sam morala da ispravim pre nekoliko nedelja: „Čovek pripada mestu gde su sahranjeni njegovi mrtvi.“ Osmotrivši pokošenu travu oko njenog groba, shvatila sam da me moja jedina pokojnica vezuje za zemlju koja isteruje svoje ljude isto onako snažno kao što ih proždire. To nije bio narod, to je bila mašina za mlevenje mesa.

Radnici su izvukli moju majku iz ford zefira i smestili je u grob praveći kotur od starog remenja punog zakrpa. Nju bar neće zadesiti isto što i baku Konsuelo. Bila sam veoma mala, ali još se sećam toga. Dogodilo se u Okumareu. Bilo je upeklo sunce, a dan je bio vlažniji i slaniji nego danas po podne gde nema mora. Meni je jezik bio sav izranjavljen od gvarapa i prekraćivala sam vreme grickajući kvržice

koje je spržio taj napitak što su me tetke svaki čas primoravale da pijem. Seoski grobari su spuštali kovčeg bake Konsuelo pomoću dva užeta iskrzana poput ovih, ali još tanja. Kovčeg je skliznuo na zemlju nejednako i od udarca se rascepio kao pistać. Ukručena baka je tresnula o staklo a prasnja je od molitve za pokojnicu udarila u dreku. Dvojica momaka su pokušala da je usprave, da zatvore sanduk i da se sprovod nastavi, ali sve se zakomplikovalo. Moje tetke su obigravale oko jame hvatajući se za glavu i zazivale nabrajajući najviše poglavare katoličke crkve. Sveti Petre, Sveti Pavle, Presveta Bogorodice, prečista Blažena Marijo, Gospo od anđela, Kraljice patrijarha, Kraljice proroka, Kraljice apostola, Kraljice mučenika, Kraljice ispovednika, Kraljice devica. Moli se za nas...

Moja baba, žena bez imalo nežnosti, kojoj je neki šaljiždžija posejao žbun ljutih papričica u podnožju groba, umrla je u krevetu dozivajući osam mrtvih sestara. Osam žena u crnini. Ugledala ih je kraj tkanine komarnika pod kojim je ležala izdajući poslednja naređenja, bar mi je tako ispričala majka. Ona, zauzvrat, nije imala svitu rođaka kojima bi zapovedala s prestola, ušuškana između perina i noćnih posuda. Imala je jedino mene.

Jedan sveštenik je, nepravilno se izražavajući, izgovorio napamet misu za dušu Adelaide Falkon, moje mame. Radnici su lopatama ubacili unutra glinu pomešanu s kamenjem i zatvorili raku betonskom pločom, pregradnim zidom koji će razdvajati nas dve dok se opet ne sastanemo pod zemljom u gradu u kome je čak i cveće grabljivac koji lovi. Okrenula sam se. Pokretom ruke sam otpustila sveštenika i radnike. Jedan od njih, tamnokos i mršav, s očima zmije otrovnice, natuknuo mi je da požurim. Prvih

dana u sedmici naoružani ljudi su opljačkali prisutne na tri sahrane. A sigurno ne želite da vas uhvati prpa, izjavio je buljeći mi u noge. Nisam shvatila je li to savet ili pretnja.

Ušla sam u ford zefir okrećući se svaki čas. Nisam mogla da je ostavim tu. Nisam mogla da odem pomišljajući koliko malo će trebati nekoj secikesi da otvori grob moje majke i ukrade joj naočare, cipele ili kosti, na visokoj ceni tih dana kad je bajanje postalo državna religija. Bezuba zemlja koja kolje kokoške. U tom času, prvi put u više meseci, plakala sam kao kiša, i celo telo mi se grčilo od straha i bola. Plakala sam zbog nje. Zbog sebe. Zbog naše bivše jedinstvenosti. Zbog ovog mesta van zakona na kome će, kad padne noć, Adelaida Falkon, moja mama, i dalje biti izložena na milost i nemilost živima. Plakala sam misleći na njeno telo, pokopano u zemlji koja nam nikad neće doneti mir. Kad sam sela pored vozača, nisam želela da umrem: već sam bila mrtva.

Grobno mesto se nalazilo veoma daleko od izlaza sa groblja. Da bismo se vratili na glavni put, trebalo je krenuti prečicom koja je izgledala kao kozja staza. Krivine. Kamenjari. Putići s nepotkresanim šibljem. Nasipi bez zaštitne ograde. Ford zefir se spuštao istim putem kojim smo se prethodno popeli. Vozač je na svakoj krivini motao volan. Ugašenoj, isključenoj od svog bića, sve mi je postalo svejedno. Da li ćemo izginuti ili ne. Čovek je najzad smanjio brzinu i nagnuo se nad pocrneo, mastan volan. „Šta je ovo, kog vraga...?“, izustio je razjapljenih usta. Prepreka se širila ispred nas poput lavine: kolona motocikala.

Bilo ih je dvadeset-trideset, i svi su se parkirali nasred puta, zaprečavajući prolaz u oba smera. Vozači su bili u crvenim majicama koje je državna uprava razdelila u

prvim godinama vlasti. Bila je to uniforma Motociklista otadžbine, pešadije kojom je revolucija gušila svaku pobunu protiv Komandanta Predsednika – tako je nazvan vođa revolucionara posle četvrte izborne pobeđe – a koja je s vremenom izašla van granica svojih teritorija, nadležnosti i ciljeva. Svako ko bi im dopao šaka postajao je žrtva... Čega? To je zavisilo od dana i od patrole.

Kad je potrošen novac za finansiranje Motociklista, država je odlučila da im to nadoknadi dajući im napojnicu. Neće dobijati punu revolucionarnu platu, ali će zato imati dozvolu da nekontrolisano pljačkaju i spravljaju sa zemljom. Niko ih nije dirao. Niko ih nije nadzirao. Svako ko je imao želju da ubija i gine mogao je da im se pridruži, iako su mnogi delovali u njihovo ime a da nisu bili povezani s izvornom strukturom. Napravili su male zadruge i naplaćivali putarinu u nekim delovima grada. Razapeli bi šator, namestili tri stolice i tu provodili po ceo dan, polegli na motorima s kojih bi izdaleka ugledali plen a zatim vozili da ga ulove nišaneći pištoljima.

Vozač i ja smo se zgledali. Grupa Motociklista još nije uočila naše prisustvo. Svi su stajali oko nekakvog oltara sklepanog od dva motora na koja su naslonili zatvoreni mrtvački kovčeg. Okupljeni tu, stajali su u krugu oko sanduka šibajući ga granjem i bljujući na njega gutlja je alkohola. Dizali su se na prste, pili i pljuvali. „Ovo je sahrana razbojnika“, objasnio je vozač. „Ako se molite Bogu, pomolite se, dete moje“, i povukao ručicu menjača kod volana, da ubaci auto u rikverc.

Vreme potrebno da krene u rikverc bilo je dovoljno da se vidi kako izgleda najživlji trenutak veštičjeg sabata. Žena s uništenom kosom, u japankama, šorcu i crvenoj

majici, opkoračila je jednu devojčicu na mrtvačkom sanduku. Mora da joj je to bila ćerka, bar sudeći po ponomnom pokretu kojim joj je zadizala suknju mlateći je po guzici dok je malena plesala u ritmu treštave muzike. Sa svakim udarcem po stražnjici, devojčica bi se – imala je najviše dvanaest godina – drmusala još jače, u ritmu pesme što se razlegala sa zvučnika tri automobila i jednog minibusa parkiranih na drugoj strani okuke. „Is-tum-tum-tumbaj kuću, mamice, samo ti istum-tum-tumbaj kuću, mamice; is-tum-tum-tumbaj kuću, mamice, samo ti istum-tum-tumbaj kuću, mamice“, ponavljao je regeton ispunjavajući atmosferu još gušćim isparenjem. Nikad sahrana nije imala tako vatren odziv.

Devojčica je tresla karlicom bezizražajnog lica, ne obazirući se na podsmehe i drske reči, pa ni na to što je po zadnjici pljeska majka koja kao da ju je prodavala na licitaciji najboljem platiši od životinja što su okruživale njenu devicu. Svaki devojčicin tobožnji nasrtaj pobuđivao je glad i plač kod muškaraca i žena, i oni su opet rigali rakiju i pljeskali. Ford zefir je odmakao dovoljno daleko, ali stigla sam da vidim kako se jedna druga devojka, pomalo punačka, takođe popela na kovčeg i opkoračila ga, trljajući polni organ o limenu ploču koja je gorela dok ju je sunce pržilo i ispod koje je neko, možda neki muškarac, verovatno ležao nepomično čekajući da istruli.

Po vrućini i isparenju grada kojeg od mora deli jedna planina, svaka ćelija tog mrtvog tela počće da otiče. Meso i organi, da uskisavaju. Gasovi i kiseline. Gnojni prištevi i rasprski mehurići privući će muve zunzare, one što se rađaju u beživotnim telima i lete u govnnima. Spazila sam kako se devojka trlja o nešto mrtvo, nešto iz čega samo što

se nisu izlegli crvi. Ponuda polnog organa kao poslednja počast životu otrgnutom mecima. Poziv na rasplodavanje, na rađanje i da se na svet donese što više pripadnika njihovog plemena: tona ljudi čiji život traje kratko, kao kod muva i larvi. Stvorenja koja preživljavaju i održavaju se smeštena u smrt drugih. I mnome će se hraniti te muve. „Čovek pripada mestu gde su sahranjeni njegovi mrtvi“, pomislila sam.

Zbog jakog sunca u tri sata posle podne na asfaltu je nastala optička varka koja briše okolni predeo po vrućini: taj skup muškaraca i žena blistao je kao roštilj života i smrti. Udaljili smo se od staze i zaputili još ubitačnijom prečicom. Ja sam razmišljala jedino o trenutku kada će sunce zaći i odstraniti svetlost na brežuljku na kome sam ostavila majku samu. Tada sam opet umrla. Nikad nisam bila kadra da vaskrsnem iz smrti koje su se tog popodneva nakupile u mom životopisu. Tog dana sam sebi postala jedina porodica. Poslednji deo života koji će mi ubrzo oteti, zamasima mačete. Ognjem i mačem, kao i sve što se događa u ovom gradu.

4

Mislila sam da će tri kutije biti dovoljne da se rešim maminih stvari. Međutim, pogrešila sam. Trebalo mi je još. Ispred kredenca sam pregledala preostale tanjire iz Kartuhe. Garnituru rasparenih komada iz kojih su troje ljudi za stolom mogli pojesti supu, glavno jelo i desert kakvi se služe u skromnim domovima. Bili su keramički, s bordurom bordo boje i slikom sa seoskim motivom na sredini. Ništa naročito, samo obično, jednostavno posuđe. Nikad nisam doznala odakle potiče i zašto je dospelo u našu kuću.

U našoj istoriji nije bilo svadbi sa spiskovima poklona, a ni baka s naglaskom Kanarskih ostrva ili s andaluzijskim profilom koje bi u tim posudama služile slatke prženice za Veliku nedelju. Mi smo stavljale u njih naše povrće bez ulja i jadne piliće koje je moja majka ćutke čerupala. Jedući iz tih tanjira nismo nikome činile čast. Nismo vodile poreklo ni od koga niti smo ičemu pripadale. Mama mi je ispričala, na kraju samrtnog ropca, da joj je taj servis od

osamnaest komada poklonila baka Konsuelo onog dana kad je najzad skupila novac da kupi stančić u kome smo dugo živele plaćajući kiriju. Bio je to kuhinjski pribor iz kraljevstva iz kog smo prvi put obedovale u našem životu bez vrtova.

Servis je baki Konsuelo bila ostavila njena sestra Berta, žena s indijanskim očima i crnom kožom, koja se udala za Fransiska Rodrigesa, Ekstremadurca, što ju je zaprosio šest meseci po dolasku u Venecuelu, i koji je izgradio pansion sestara Falkon, ciglu po ciglu, po pasjoj vrućini na obalama Aragve. Kad je Ekstremadurac umro, celo selo je počelo da zove tetka Bertu udovicom *musiúa*, nadimkom koji su davali svim Evropljanima što su četrdesetih godina živeli u Venecueli; prevodom, recimo tako, francuskog *monsieur*. Od Ekstremadurca, kazala mi je majka, postoji samo jedna fotografija, na dan venčanja s Bertom Falkon, koja je tada promenila prezime u Rodrigues. On, muškarac tela krupnog i četvrtastog kao orman, na sebi je imao svečano nedeljno odelo kraj krepke, punačke mulatkinje, ispričala mi je mama o fotografiji koju nikad nisam videla.

Majka i ja smo jele iz tanjira mrtvih ljudi. Koliko hrane je kuvala tetka Berta da bi u njih sipala tačno odmerenu porciju kakva se služila u toj kući. Da li je spremala po receptima pozamašne žene koja se njiše kao lađa u kuhinji što miriše na karanfilić i cimet? Svejedno, ti tanjiri su upućivali na samo jednu istinu: mama i ja smo ličile jedino na sebe. Mojim venama teče krv koja mi nikad neće pomoći da pobegnem. U zemlji gde su svi bili sazdani od još nekoga, mi nismo imale nikoga. Ta zemlja je bila naš jedini životopis.

Pogledala sam posudu za šećer pre nego što sam je umotala u novinski papir. Nikad je nismo upotrebile i bila je odložena u stranu kao beskoristan predmet. Nikad nismo šećerile ništa što smo prinosile ustima. Naša suvo-njava figura podsećala je na stablo najupadljivijeg drveta u zemljanom dvorištu pansiona Falkonovih s kog su opadale tamne, kisele voćke. Zvale smo ih „šljive s košticom“, zbog malo mesa i velike semenke. Svojom sredinom su se izdvajale od ostalog voća. Bilo je to nešto poput kamič-ka, gorka košpa s kiselim mesom na krajevima po kojoj su dobila ime ta sasušena drvca što su jednom godišnje čudesno rađala plodovima.

Šljiva s košticom je rasla na neplodnim obalskim zemljištima. Deca su se penjala na grane tog drveća i sedela na njima poput gavranova tamaneći voćke. Mališani su gutali ono malo što im je zemlja davala. Kad bi se naša putovanja u Okumare podudarila sa sezonom rađanja šljiva, vraćale smo se s dve-tri kese pune tih plodova. Meni je pripadalo da uberem najbolje. Od njih su moje tetke kuvale gusto slatko. Potopile bismo ih u vodu da prenoće, a zatim kuvale. Krajnji ishod je bio gust sirup od smeđeg šećera, koji se sastojao od izrendane glave smeđeg šećera i šljiva što su se satima krčkale na tihoj vatri. Nisu sve šljive bile upotrebljive. Trebalo je odabrati one za koje se činilo da će svakog časa opasti s grane. Ako su bile zelene, najbolje je bilo i ne taknuti ih; a ni one tek porumenele, pošto bi zagorčale slatki sirup. Morale su biti zrele, gotovo purpurne boje, krupne i mlitave.

Branje je iziskivalo brižljiv postupak, praćen ne malim brojem uputstava.

– Stisni ih, evo ovako; dobro pazi.

– Ako je mekana kao ova, stavi je u kesu; tvrde odvoj i posle ih uvij u novinski papir.

– Da bi sazrele. Ako joj ne objasniš dobro, Amelija, kako će da shvati. Nemoj ih pojesti mnogo, poteraće te u ve-ce.

– Ponesi ovu kesu.

– Ne tu, Amelija, ovu!

Klara i Amelija su upadale jedna drugoj u reč. Ja bih klimala glavom i zatim su me ostavljale na miru. Izgubila bih se niz hodnik, u pravcu dvorišta. Uspentrala bih se na drvo i počela da trgam šljive. Neke su lako popuštale; druge su se opirale dok od snažnog trzaja ne bi sve popadale na tlo. Po završetku, davala sam tetkama najzrelije, savršene za slatko, koje su kuvala u velikim loncima prepunim voća i sirupa od šećerne trske. Još se sećam njihovih profila što su se isticali zbog isparenja, oblaka koji se meni činio neizmerno veliki i koji je prekrivao tela tih tamnokosih, masivnih žena dok su sipale kilograme šećera u ključalu vodu i snažno mešale varjačama.

– Izlazi odavde, curice. Ako ti jedan od ovih ogromnih lonaca padne na glavu... – govorila je jedna.

– ...kukaćeš, ali biće kasno za kajanje – dovršavala je druga.

Koristila sam njihovu grdnju da se izgubim odatle imajući na umu jedino da se domognem male količine šljiva sakrivenih u vrtu, koje su sve bile za mene.

Popevši se na najvišu granu na drvetu, sisala sam ih sve do semenke. Srkala sam i grizla čak i košticu, za koju bi uvek prionulo malčice zelenkastog mesa. Jest i šljivu s košpom bio je čin postojanosti. Trebalo je zguliti tvrdu kožicu, kidati i čupati zubima dok se ne sastruže tvrdo

srce. Kad koštica postane glatka, premetala sam je s kraja na kraj usta, poput bombone. I mada mi je majka pretila da će mi izrasti žbun šljiva u stomaku ako je progutam, uživala sam sladeći se s to malo mesa. Tek kad su koštice bile sasvim sasušene, ispljunula bih ih, ispaljujući kamičke umackane pljuvačkom i oni su padali na zemlju ne pogodivši cilj, i jedva bi okrznuli gladne pse, koji su me gledali kao da očekuju da podelim užinu s njima. Pokušavala sam da ih oteram mlatarajući rukama. Pa ipak su, s očima kao u mršave i šugave pudle, ostajali tu, nepomični kao kipovi, gledajući kako jedem.

To drvo šljive se takođe pojavljivalo u mojim snovima. Ponekad je nicalo iz gradske kanalizacije, drugi put iz sudopere u našem stanu ili iz vešernice u pansionu Falkonovih. Nikad nisam poželeva da se probudim i odačnam te slike. Ulepšano u poređenju s pravim, drveće iz mojih snova uvek je bilo prepuno sedefastih šljiva koje bi se preobrazile u gusenice i čaure posute kristalnim prahom u kojima sam pronalazila neobičnu, ogavnu lepotu. Pomeralo se, neopazice, kao mišići konja koji su ponekad promicali drumom, životinje čije su noge bile u neprestanom grču od silnog teglenja šećerne trske i kakaoa koje su bakali istovarali da bi ih prodali na pijaci u Okumareu. Tako se događalo sve u tom selu: kao da devetnaesti vek nikad nije nestao pred dolaskom napretka. Da nije bilo ulične rasvete i kamiona s pivom „polar“ koji su se peli uzbrdo drumom, niko ne bi poverovao da su osamdesete godine.

Da ne bih zaboravila izgled tih neverovatnih drveta koja su nicala u mojim snovima, crtala sam ih u mom bloku „karibe“ na tankim belim kartonima. Bojila sam ih